

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет

Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота

3

економічної теорії

на тему:

**«Аналіз стану і тенденцій розвитку ринку страхових послуг
(національний або регіональний аспект)»**

Студента 2 курсу ф-21 групи

Лозинського Н.І.

Науковий керівник:

ст. викл. к. е. н. Полікарпова О.С.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

Тернопіль – 2017 р.

Зміст

Вступ	3
1. Теоретичні засади функціонування страхового ринку в ринкових умовах господарювання	5
2. Аналіз основних показників діяльності вітчизняного страхового ринку та його динаміки	14
3. Проблеми та перспективи розвитку страхового ринку України в умовах глобалізації	27
Висновки	36
Список використаних джерел	39

Вступ

В умовах посилення конкуренції на міжнародних та національних ринках особливого значення набувають питання забезпечення господарюючих суб'єктів від потенційних загроз, створення системи захисту від негативних факторів. Для вирішення цих завдань потрібно забезпечити підвищення ефективності функціонування ринку страхових послуг.

Сучасний стан національного страхового ринку не повною мірою відповідає тенденціям розвитку світового страхового ринку. Формування ефективного страхового ринку потребує розробки ефективної політики розвитку страхування в Україні, зміцнення довіри до вітчизняного страхового ринку з боку населення, інвесторів, страхувальників, іноземних перестраховиків, створення розвиненої платоспроможної системи страхування.

Аналіз стану страхового ринку України, вивчення стримуючих чинників, які обмежують його розвиток та розробка рекомендацій щодо його подальшого розвитку є актуальними в сучасних умовах.

Дослідження стану і проблем розвитку страхового ринку здійснювали такі вітчизняні вчені: В.Д. Базилевич, О.І. Барановський, В.Д. Бігдаш, А.В. Василенко, Н.М. Внукова, О.О. Гаманкова, Л.М. Горбач, А.О. Єпіфанова, А.М. Єрмошенко, О.В. Кнейслер, О.В. Козьменко, М.В. Мних, Н.І. Налукова, С.С. Осадець, А.Л. Самойловський, Н.В. Ткаченко, В.П. Унинець-Ходаківська, В.М. Фурман, В.В. Шахов, С.І. Юрій та інші.

Незважаючи на велику кількість проблем, вирішення яких пропонується у працях вищезазначених науковців, все ж формування ефективного страхового ринку потребує подальших як теоретичних так і практичних досліджень.

Метою курсової роботи є здійснення аналізу стану страхового ринку України, вивчення негативних чинників, які стримують його розвиток та можливих варіантів їх усунення, а також окреслити напрями забезпечення належного розвитку ринку страхових послуг України.

Поставлена мета обумовила розв'язання таких завдань:

- розкрити концептуальні засади функціонування страхового ринку на сучасному етапі ринкової економіки;
- здійснити аналіз основних показників діяльності вітчизняного страхового ринку та його динаміки;
- з'ясувати проблеми та окреслити напрями розвитку страхового ринку України з врахуванням світових глобалізаційних процесів.

Об'єктом дослідження є ринок страхових послуг України.

Предметом дослідження є стан і тенденції розвитку ринку страхових послуг України в ринкових умовах господарювання.

В основу дослідження покладено діалектичний підхід до вивчення економічних та фінансових явищ, який передбачає виявлення тенденцій і взаємозалежностей, що постійно змінюються та розвиваються. У процесі дослідження використовувались методи: порівняльного аналізу; групування; графічного зображення.

Інформаційною базою дослідження є основні положення і висновки, сформульовані в фундаментальних наукових працях вітчизняних та закордонних економістів у області страхування. В якості емпіричної бази дослідження використані законодавчі та нормативні акти, офіційні статистичні матеріали, фактичні дані діяльності органів, що здійснюють державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, літературні джерела.

Практичне значення одержаних результатів становитимуть розроблені рекомендації щодо визначення напрямків розвитку ринку страхових послуг України в умовах глобалізаційних процесів.

1. Теоретичні засади функціонування страхового ринку в ринкових умовах господарювання

В умовах сучасного розвитку української економіки ринок страхових послуг забезпечує ефективний захист від численних ризиків (природних, техногенних та інших), сприяє ефективному способу перерозподілу фінансових ресурсів як на території держави, так і за її межами. Повноцінний страховий ринок забезпечує загальну економічну стабільність через розвиток усіх сфер господарювання та реалізацію державної соціальної політики.

Страховий ринок у сучасній економіці не нове явище. В умовах господарювання адміністративно-командної економіки страховий ринок був монополізований системою Держстраху. Його діяльність регулювалась державою, а основними напрямками діяльності було соціальне і майнове страхування. Тому потенціал страхового ринку був неспроможним розкритися повністю та сфера його функціонування була досить обмежена.

Починаючи з 1988 року, з прийняттям Закону України «Про кооперацію», з'являються перші страхові кооперативи, а з 1990-го, після прийняття Постанови «Про заходи щодо демонополізації народного господарства», акціонерні страхові компанії. Перехід до ринкових відносин та поява різноманітних галузей страхування створюють передумови для активного розвитку страхового ринку в сфері економіки.

Існують численні погляди на сутність страхового ринку. Але в економічній літературі немає однозначного трактування щодо поняття страхового ринку.

Деякі вчені (Шахов В.В., Бігдаш В.Д., Осадець С.С., Таркуцяк А.О.) вважають що «страховий ринок – це особливе соціально-економічне середовище і сфера економічних відносин, де об'єктом купівлі-продажу виступає страховий захист, де формується попит і пропозиція на нього» [34, с. 48; 4, с. 126; 16, с. 73; 28, с. 56].

Шихов А.К. вважає, що страховий ринок – це сфера специфічних економічних відносин, що складаються між страхувальниками (застрахованими

особами, вигодонабувачами), що потребують, у разі можливого випадкового настання несприятливих для їхніх матеріальних, нематеріальних цінностей (благ) подій, страхового захисту майнових інтересів, і страховиками, що забезпечують його за рахунок використання ними в таких цілях страхових фондів, які формуються зі сплачуваних страхувальниками грошових внесків (страхових премій) [35, с. 76]. Це визначення якнайповніше розкриває сутність страхового ринку і прагне звести в одному визначенні саме страхові, правові та економічні аспекти.

Вузьке визначення страхового ринку розглядає Ткаченко Н.В., вважаючи, що «страховий ринок – це система суспільних відносин, пов'язаних з купівлею-продажем страхових послуг» [29, с. 64].

Вовчак О.Д. та Гвозденко О.А. роблять акцент на визначенні поняття «страхова послуга». На їхню думку, «страховий ринок – це сукупність економічних відносин з купівлі-продажу страхової послуги, що виражається у захисті майнових інтересів фізичних та юридичних осіб при настанні страхових випадків за рахунок внесків страхувальників» [5, с. 64; 6, с. 193].

Сербіновський Б.Ю., Шахов В.В. визначають страховий ринок як сукупність страхових організацій, які беруть участь у розподілі страхових фондів і формують грошові відносини у цій галузі: «... це форма організації грошових відносин з формування та розподілу страхового фонду для забезпечення страхового захисту суспільства, а також сукупність страхових організацій, які беруть участь в наданні відповідних послуг» [22; 34, с. 48].

У цьому визначенні не взято до уваги існування страхової послуги.

Журавльов Ю.М. визначає страховий ринок як «систему економічних відносин, яка складає сферу діяльності страховиків і перестраховальників в даній країні, групі держав і міжнародному масштабі з надання відповідних страхових послуг страхувальникам». Разом з тим автор виділяє і термін «обмежений страховий ринок».

Якщо страхування або перестраховування не можуть бути розміщені на страховому ринку якої-небудь іншої країни повністю, то такий ринок є

обмеженим [9, с. 6]. Тобто акцент робиться на територіальних (регіональних) межах страхового ринку.

Базилевич В.Д. розглядає страховий ринок як частину фінансового ринку, де об'єктом купівлі-продажу виступає страховий захист, формуються попит та пропозиція на нього [3]. Недоліком більшості визначень є відсутність системності та визначення ролі страхового ринку в економічній системі держави.

Ефективне функціонування страхового ринку сприяє стійкому розвитку національної економіки, її інтеграції у світовий економічний простір, посиленню глобалізаційних процесів. Це зумовлює необхідність внутрішньої побудови страхового ринку та визначення ролі його суб'єктів у стабілізації економіки країни.

У сучасній економіці страхування покликане задовольнити основну потребу людини – потребу в безпеці. Страхування підвищує інвестиційний потенціал країни, сприяє зростанню добробуту нації, дає змогу вирішити проблеми соціального і пенсійного забезпечення.

З ускладненням економічних взаємовідносин зміст страхування ускладнюється. Взаємини між страхувальниками і страховиками набувають більш досконаліших форм, що забезпечує ефективне використання можливостей страхування. Тому сутність страхування можна визначити лише через розгляд розвитку суспільного виробництва, визначення ролі і місця страхового фонду в цьому процесі [32, с. 141].

Для визначення сутності страхового ринку необхідним є дослідження поняття страхування.

Згідно Закону України «Про страхування» «страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами

страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів» [10].

Сутність і призначення страхування виявляють через його специфічні функції:

– ризикову (компенсаційну), в рамках якої відбувається перерозподіл вартості у грошовій формі серед учасників страхування через наслідки випадкових страхових подій;

– накопичувальну (заощаджувальну), яка полягає у збереженні коштів, що належать окремим суб'єктам відтворювальних процесів;

– попереджувальну (превентивну), яка втілюється в життя завдяки фінансуванню різноманітних заходів з попередження та зменшення негативних наслідків страхових випадків за рахунок страхових фондів, а також збільшує ступінь захищеності страхувальників від прояву таких наслідків;

– інвестиційну, яка реалізується через рух коштів на ринку капіталу в результаті об'єднання незначних коштів страхувальників у великі інвестиційні фонди та спрямовується страховиками у різні інвестиційні вклади;

– контрольну, яка полягає у виключно цільовому використанні страхових фондів [31, с. 150].

Функції страхування реалізуються через страховий ринок. При цьому роль страхування визначається передусім тими завданнями, які ставить перед ним ринок.

За результатами проведення аналізу робіт українських та закордонних вчених щодо змісту поняття «страховий ринок» було виявлено, що усі думки можна згрупувати наступним чином (рис. 1).

Страховий ринок представлений на всіх взаємопов'язаних ринках у структурі фінансового ринку та ринку фінансових послуг. Фінансовий ринок відіграє визначальну роль завдяки трансформації грошових коштів у капітал, а ринок фінансових послуг забезпечує рух цього капіталу. Отже, на фінансовому ринку здійснюються угоди між покупцями та продавцями фінансових ресурсів,

а ринок фінансових послуг відображає конкретні форми організації руху фінансових ресурсів через фінансово-кредитний механізм.

Рис. 1. Підходи до сутності поняття «страховий ринок» [26, с. 55]

Отже, страховий ринок є одним із складових ринку фінансових послуг. При цьому страхові компанії розглядаються як виробники страхових послуг, а також як фінансові посередники. Фінансові послуги у сфері страхування пов'язані із формуванням колективних страхових фондів та фінансовим відшкодуванням різноманітних втрат і збитків. Фінансове посередництво має місце при розміщенні фінансових ресурсів на фінансовому ринку.

Поряд з цим, страховий ринок є складовою фінансового ринку, що представляє особливе соціально-економічне середовище, де об'єктом купівлі-продажу є страховий захист, формується попит і пропозиція на нього, а сукупність всіх його суб'єктів функціонує в системі економічних, фінансових, договірних, інформаційно-консультаційних та інших відносин, що зумовлені необхідністю страхової послуги і виникають між ними на всіх етапах її надання.

Дослідження категорії «страховий ринок» дозволяє визначити місце страхового ринку в системі ринкових взаємовідносин (рис. 2).

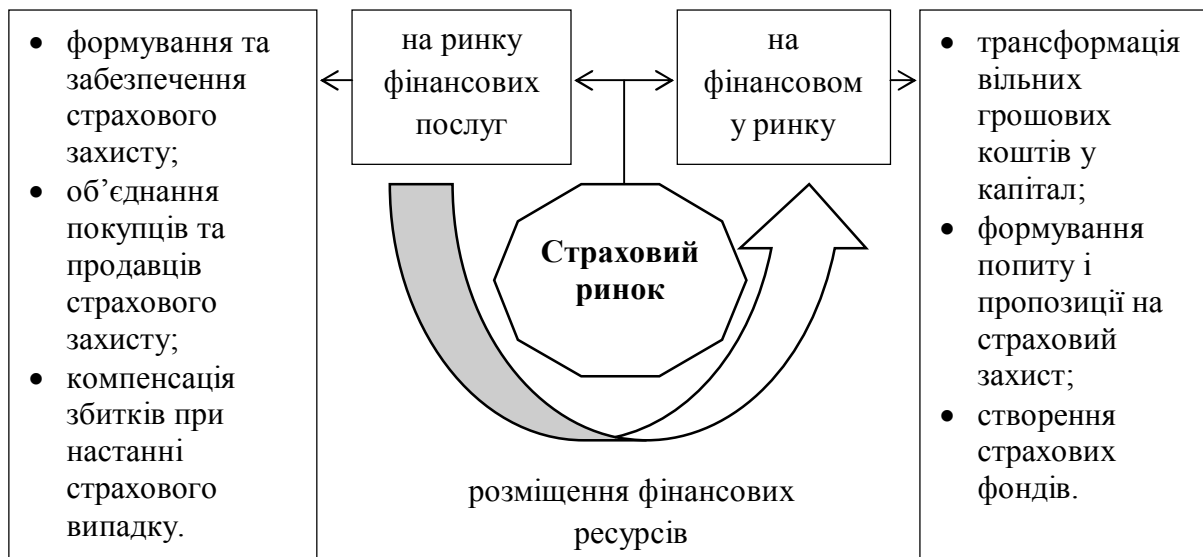

Рис. 2. Страховий ринок в системі ринкових відносин [26, с. 55]

Страховий ринок є складовою частиною фінансової системи держави та здійснює вплив на економіку держави шляхом підтримання соціальної стабільності суспільства, економічної безпеки держави; забезпечення системи захисту майнових прав, інтересів громадян і підприємств. Він є важливим фінансовим інструментом регулювання національної економіки й потужним джерелом акумулювання фінансових ресурсів для їх довготермінового інвестування в реальний сектор економіки (рис. 3).

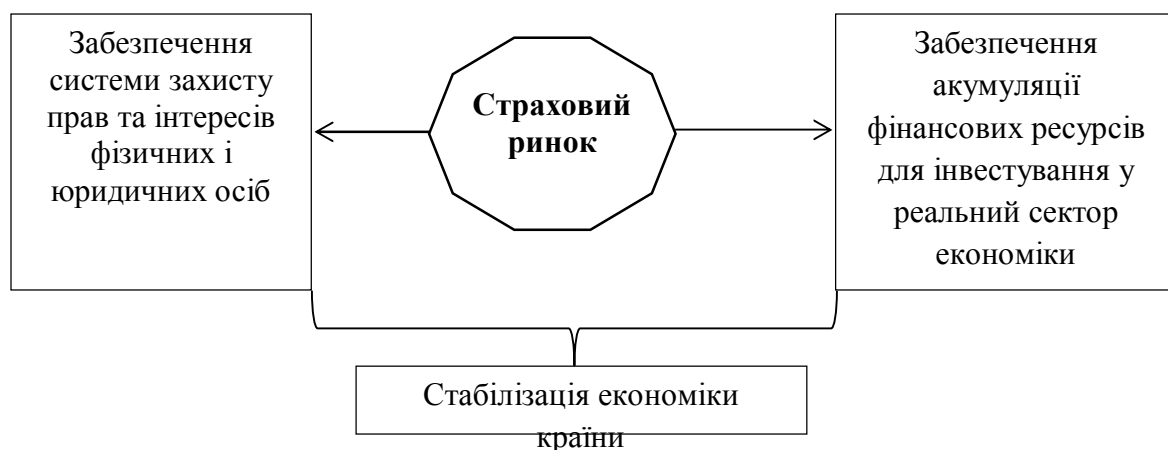

Рис. 3. Вплив страхового ринку на економіку країни [26, с. 55]

З метою визначення економічної сутності поняття «страховий ринок» доцільно застосувати системний підхід. Ринок – це система, що складається зі

взаємопов'язаних елементів, а також відносин, які виникають між ними для досягнення певної мети.

Ця система володіє притаманними їй властивостями та характеристиками, головним завданням щодо дослідження системи «страховий ринок» є визначення її складових та аналіз природи взаємозв'язків між його елементами.

Суттєвою характеристикою страхового ринку є наявність на ньому суб'єктів і об'єктів.

Питання про об'єкти страхового ринку є дискусійним у науковій літературі. На думку одних фахівців, страхові компанії надають страхові послуги, а на думку інших – страхові продукти (товари). Більше того, існують точки зору, які ототожнюють поняття «страховий продукт», «страхова послуга» і «страховий товар» або виокремлюють кожне з них. Іноді загалом заперечується сама наявність страхового товару [5].

Головним є те, що в основі відносин страхування знаходиться страховий захист, саме він є об'єктом страхового ринку. Страховий захист інтересів застрахованих осіб з боку страхових компаній при настанні страхового випадку, враховуючи вид страхування, доцільно розділити таким чином (рис. 4).

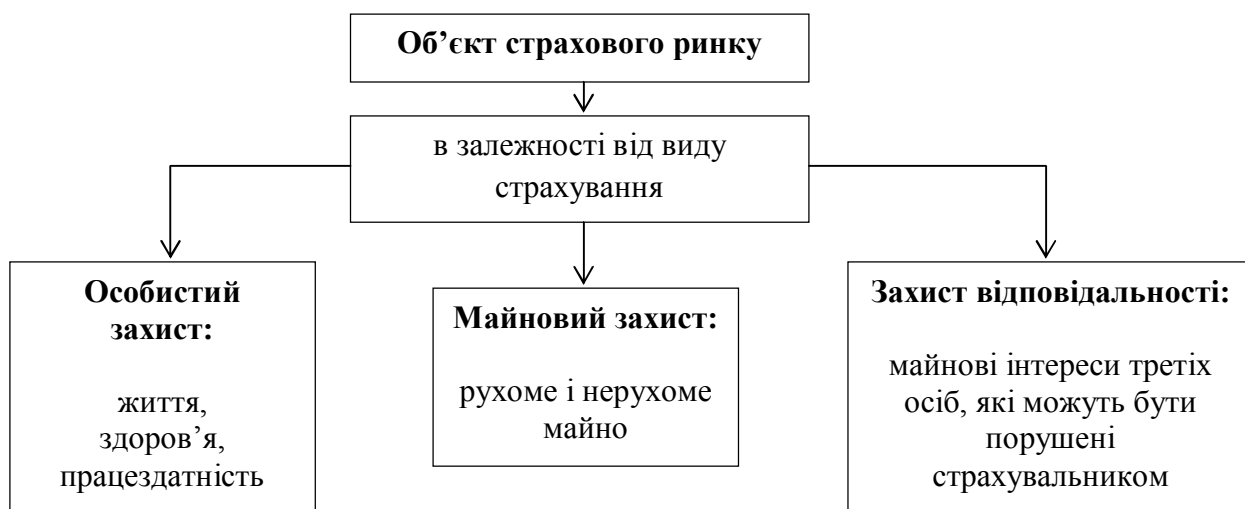

Рис. 4. Об'єкти страхового ринку України [26, с. 56]

Страховий захист має суспільну спрямованість, бо акумульовані страховиком кошти спрямовуються на захист постраждалих за рахунок усіх учасників формування страхового фонду. Через систему страхового захисту страхування спрямоване на забезпечення різноманітних потреб людства у разі виникнення несприятливих подій, які призводять до збитків. Зацікавленість суспільства в постійному та безперебійному функціонуванні виробництва підвищує інтерес його до страхового захисту [32, с. 142].

Що стосується суб'єктів страхового ринку, то серед вчених та практиків, як правило, немає розбіжностей щодо їх визначення (рис. 5).

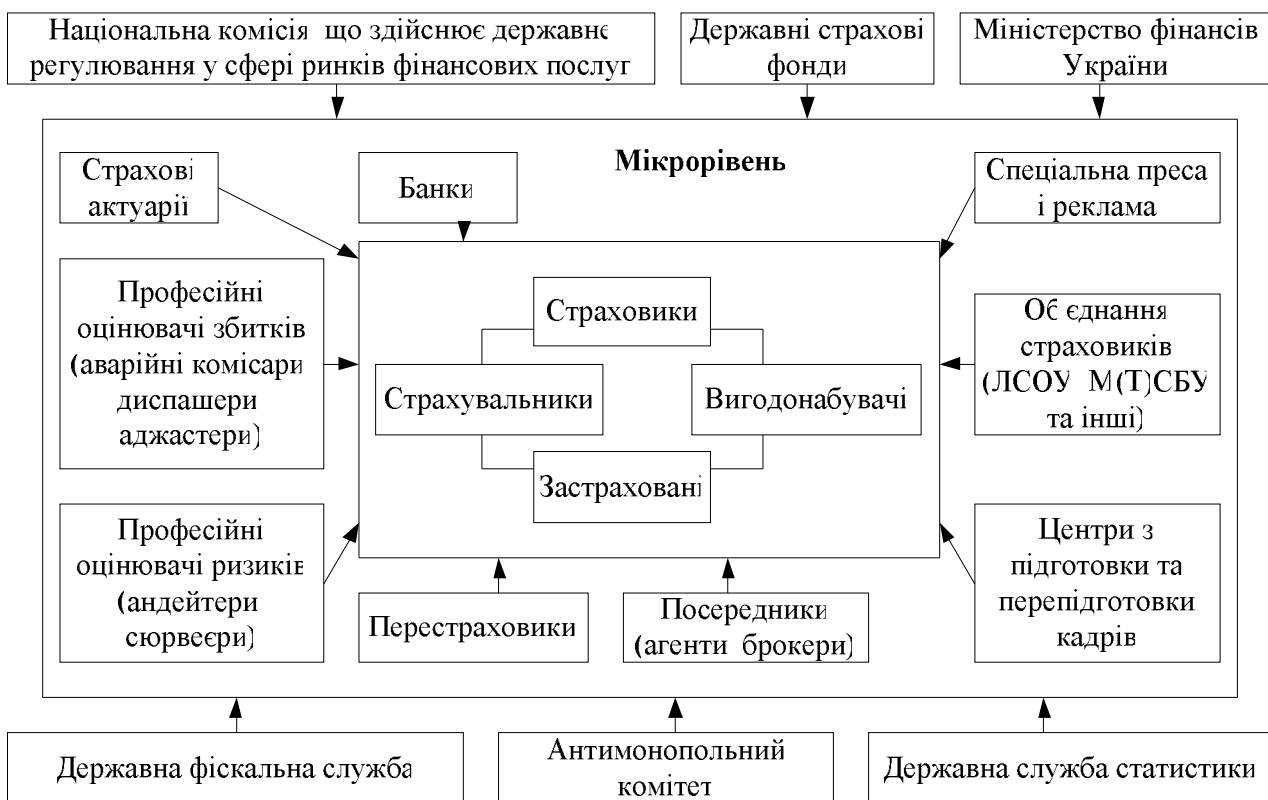

Рис. 5. Багаторівнева система суб'єктів страхового ринку [26, с. 56]

Виходячи з підходів науковців до тлумачення сутності поняття «страховий ринок» та визначивши основні елементи страхового ринку, можна зробити висновок, що розглянуті нами визначення поняття страхового ринку не повною мірою відбивають його справжньою сутність, бо не враховують ті чи інші його специфічні особливості.

Отже, страховий ринок — це економічні відносини з приводу купівлі-продажу страхових послуг високої якості в рамках інституційно оформлених прав акціонерної і пайової власності, які ґрунтуються на економії трансакційних витрат, а також система інститутів, які забезпечують обмін між страховиками і страхувальниками за участю інфраструктурних учасників на основі специфічних контрактів (страхових полісів), формування необхідного рівня страхової культури і довіри, гармонійного поєднання державного регулювання і саморегулювання.

На відміну від існуючих підходів, пропонований чітко ідентифікує товар, суб'єктів, інститути страхового ринку, робить акцент на якість страхових послуг, права власності та трансакційні витрати.

Ринкова система економічних відносин у галузі страхування в Україні зумовлює необхідність налагодження взаємозв'язків між елементами страхового ринку, тобто ефективній організації надійного страхового захисту усіх суб'єктів ринку.

Налагоджена система страхування забезпечить безперервність національного виробництва, соціальний захист населення, економічну стабільність та активізацію інвестиційних процесів у суспільстві.

2. Аналіз динаміки основних показників діяльності вітчизняного страхового ринку

Страховий ринок – це сфера грошових відносин, де об’єктом купівлі-продажу виступає специфічна послуга – страховий захист, формується пропозиція і попит на неї [16]. Створення ефективної системи захисту майнових прав й інтересів у окремих громадян, підприємців та підприємств, підтримання соціальної стабільності у суспільстві й економічної безпеки держави неможливе без функціонування потужного страхового ринку.

Хоча страховий ринок України і пройшов стадію формування, але досі знаходиться на етапі свого розвитку. За оцінками експертів, покриття страхового поля в Україні становить 3-5%, тоді як у країнах Західної Європи – понад 90%. Це свідчить про наявність у національній економіці значних резервів розвитку страхового ринку. Їх реалізація залежить від ефективності економічної політики держави [12, с. 31].

Аналіз стану страхового ринку в Україні за останні роки показав, що він є найбільш капіталізований серед інших небанківських фінансових ринків.

Кількість страхових компаній станом на 31.12.2016 р. становила 310, у тому числі страхових компаній «life» – 39, страхових компаній «non-life» – 271, (станом на 31.12.2015 р. – 361 компанія, у тому числі «life» – 49 компаній, «non-life» – 312 компаній). Чисельність страхових компаній зменшилась. Протягом 2016 року порівняно з 2015 роком, кількість компаній зменшилася на 51, а порівняно з 2014 роком – на 72 компанії (табл. 1).

Таблиця 1

Чисельність страхових компаній у 2014 – 2016 рр. [17]

Страхові компанії	Станом на 31.12.2014	Станом на 31.12.2015	Зміни у 2016 році		Станом на 31.12.2016
			створено	припинили діяльність	
Загальна кількість	382	361	6	57	310
в т.ч. СК «non-life»	325	312	6	47	271
в т.ч. СК «life»	57	49	0	10	39

Страховий ринок України на 86% складається із страхових компаній «non-life». Концентрація страхового ринку за надходженнями валових страхових премій станом на 31.12.2016 представлена в таблиці 2.

Таблиця 2

Частка ринку основних страхових компаній України [17]

Рейтинг (Тор)	страхування «life»		страхування «non-life»		
	Надходження премій (млн. грн.)	Частка на ринку, %	Надходження премій (млн. грн.)	Частка на ринку, %	Кількість СК, які більше 50% страхових премій отримали від перестраховальників
Тор 3	1 186,5	43,0	6 140,8	18,9	3
Тор 10	2 465,2	89,4	14 470,8	44,6	4
Тор 20	2 741,2	99,5	20 322,2	62,7	5
Тор 50	2 756,1	100,0	27 855,6	85,9	9
Тор 100	х	х	31 417,7	96,9	11
Тор 200	х	х	32 395,0	99,9	15
Всього по ринку	2 756,1	100,0	32 414,2	100,0	21

Можна констатувати, що незважаючи на значну кількість компаній, фактично на страховому ринку основну частку валових страхових премій – 99,9% – акумулюють 200 страхових компаній «non-life» (73,8% всіх страхових компаній «non-life») та 99,5% – 20 страхових компаній «life» (51,3% всіх страхових компаній «life») [17].

За 2016 рік частки валових страхових премій та чистих страхових премій у відношенні до ВВП залишились на рівні 2015 року та становили 1,5% та 1,1% відповідно.

У порівнянні з 2015 роком на 5 434,3 млн. грн. (18,3%) збільшився обсяг надходжень валових страхових премій, обсяг чистих страхових премій збільшився на 4 109,0 млн. грн. (18,3%) (рис. 6).

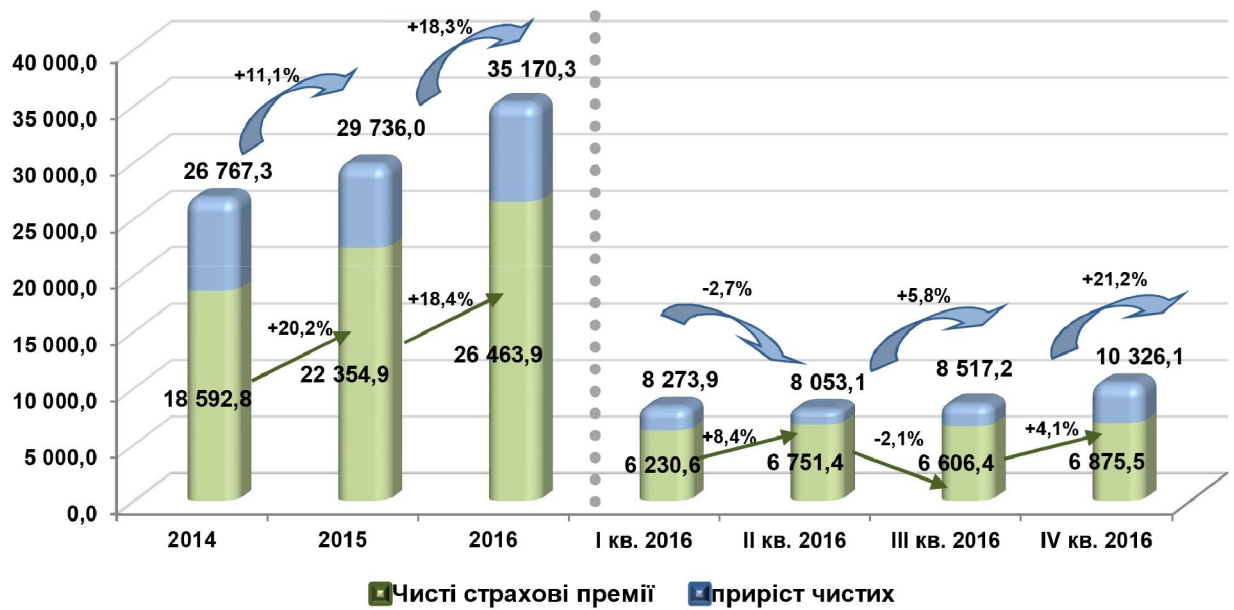

Рис. 6. Динаміка страхових премій за 2014-2016 рр. (млн. грн.) [17]

Збільшення валових страхових премій відбулося майже по всім видам страхування, а саме: автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») (збільшення валових страхових платежів на 1 405,9 млн. грн. (17,9%)); страхування вантажів та багажу (збільшення валових страхових платежів на 819,2 млн. грн. (23,0%)); страхування майна (збільшення валових страхових платежів на 656,2 млн. грн. (18,8%)); страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ (збільшення валових страхових платежів на 574,3 млн. грн. (29,0%)); страхування життя (збільшення валових страхових платежів на 569,5 млн. грн. (26,0%)); медичне страхування (збільшення валових страхових платежів на 426,3 млн. грн. (22,1%)); страхування від нещасних випадків (збільшення валових страхових платежів на 301,6 млн. грн. (56,3%)); страхування медичних витрат (збільшення валових страхових платежів на 236,3 млн. грн. (48,2%)); страхування кредитів (збільшення валових страхових платежів на 182,3 млн. грн. (52,3%)) [17].

Питома вага чистих страхових премій у валових страхових преміях за 2016 рік дорівнює рівню 2015 року (75,2%).

Структура валових та чистих страхових премій за 2015-2016 рр. представлена в таблиці 3.

Таблиця 3

Структура валових та чистих страхових премій за 2015-2016 рр. [17]

Види страхування	Страхові премії, млн. грн.				Темпи приросту страхових премій, %	
	Валові	Чисті	Валові	Чисті	валових премій	чистих премій
	2015		2016		2016/2015	
Автостраховання (КАСКО, ОСЦПВ, "Зелена картка")	7 871,6	7 322,4	9 277,5	8 653,0	17,9	18,2
Страховання вантажів та багажу	3 555,4	1 255,4	4 374,6	1 264,2	23,0	0,7
врахування майна	3 486,2	2 188,1	4 142,4	2 633,3	18,8	20,3
врахування фінансових ризиків	3 598,6	2 172,9	3 596,7	1 985,4	-0,1	-8,6
Страховання життя	2 186,6	2 186,6	2 756,1	2 754,1	26,0	26,0
врахування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	1 977,6	1 292,1	2 551,9	1 782,1	29,0	37,9
Медичне страхування (безперервне страхування здоров'я)	1 929,2	1 862,1	2 355,5	2 280,2	22,1	22,5
врахування відповідальності перед третіми особами	2 059,6	1 391,5	2 093,9	1 430,6	1,7	2,8
Страховання від нещасних випадків	535,5	442,7	837,1	727,2	56,3	64,3
Страховання медичних витрат	490,7	469,2	727,0	671,3	48,2	43,1
Страховання кредитів	348,7	200,2	531,0	505,7	52,3	152,6
Авіаційне страхування	449,0	426,9	501,1	482,7	11,6	13,1
Страховання від нещасних випадків на транспорті	73,5	71,2	85,4	75,7	16,2	6,3
Інші види страхування	1 173,8	1 073,4	1 340,1	1 218,3	14,2	13,5
Всього	29 736,0	22 354,9	35 170,3	26 463,8	18,3	18,4

Розмір валових страхових виплат за 2016 рік становив 8 839,5 млн. грн., у тому числі з видів страхування, інших, ніж страхування життя – 8 421,2 млн. грн. (або 95,3%), зі страхування життя – 418,3 млн. грн. (або 4,7%).

Валові страхові виплати за 2016 рік збільшилися на 9,1% (до 8 839,5 млн. грн.) порівняно з аналогічним періодом 2015 року, чисті страхові виплати збільшилися на 12,6% і становили 8 561,0 млн. грн. (рис. 7).

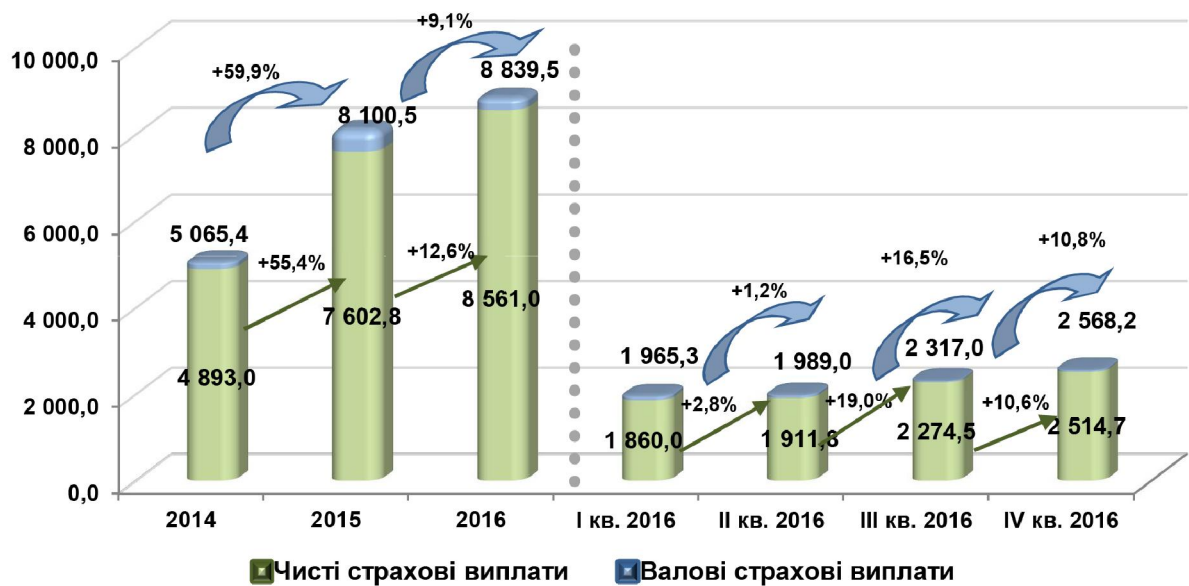

Рис. 7. Динаміка страхових виплат за 2014-2016 рр. (млн. грн.) [17]

Структура валових та чистих страхових виплат за 2015-2016 рр. представлена в таблиці 4.

Збільшення чистих страхових виплат за 2016 рік (+12,6%) відбулося за рахунок суттєвого збільшення чистих страхових виплат за договорами страхування кредитів на 799,1 млн. грн., автострахування – 629,9 млн. грн., страхування вантажів та багажу – 277,8 млн. грн. та медичне страхування (безперервне страхування здоров'я) – 142,1 млн. грн.

Таблиця 4

Структура валових та чистих страхових виплат за 2015-2016 рр. [17]

Види страхування	Страхові виплати, млн. грн.				Темпи приросту страхових виплат, %	
	Валові	Чисті	Валові	Чисті	валових виплат	чистих виплат
	2015		2016		2016/2015	
Автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка»)	3 187,2	3 077,6	3 868,3	3 707,5	21,4	20,5
Медичне страхування (безперервне страхування здоров'я)	1 198,5	1 197,8	1 341,4	1 339,9	11,9	11,9
Страхування кредитів	302,6	302,6	1 101,7	1 101,7	264,1	264,1
Страхування фінансових ризиків	1 402,6	1 257,3	935,4	822,8	-33,3	-34,6

Продовження табл. 4

Страховання життя	491,6	491,6	418,3	418,3	-14,9	-14,9
врахування вантажів та багажу	116,4	114,7	392,8	392,5	237,5	242,2
Страховання медичних витрат	169,2	169,1	216,8	216,1	28,1	27,8
Страховання майна	434,1	429,3	149,7	149,4	-65,5	-65,2
Страховання від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	109,8	106,4	81,9	81,4	-25,4	-23,5
Інші види страхування	688,5	456,4	333,2	331,4	-51,6	-27,4
Всього	8 100,5	7 602,8	8 839,5	8 561,0	9,1	12,6

Від страховальників-фізичних осіб за 2016 рік надійшло 13 220,0 млн. грн. валових страхових премій, що на 29,1% більше, ніж за 2015 рік. За результатами 2015 року продовжується тенденція щодо збільшення обсягу страхових виплат фізичним особам.

Структура валових страхових премій, які надійшли від фізичних осіб за 2016 рік:

10 583,1 млн. грн. – за видами страхування, іншими, ніж страхування життя (на 29,5% більше, ніж за 2015 рік);

2 636,9 млн. грн. – за видом страхування життя (на 27,6% більше, ніж за 2015 рік) [17].

Страхові виплати страховальникам-фізичним особам за 2016 рік становили 3 796,9 млн. грн. (43,0% від загальних валових виплат), що на 18,7% більше, ніж за відповідний період 2015 року.

Рівень страхових виплат фізичним особам (відношення страхових виплат до страхових премій) станом на 31.12.2016 становив 28,7%, що на 2,5 в. п. менше порівняно зі станом на 31.12.2015 (рис. 8).

За 2016 рік на 239,9 тис. одиниць (або на 3,5%) збільшилася кількість укладених договорів страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ) – до 7 029,9 тис. одиниць.

Рис. 8. Динаміка страхових платежів, виплат та рівня страхових виплат у секторі страхування фізичних осіб за 2014 – 2016 рр.(млн. грн.) [17]

Рівень валових страхових виплат зі страхування наземного транспорту (КАСКО) станом на 31.12.2016 становив 44,5% (станом на 31.12.2015 – 47,1%), при страхуванні цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ) – 40,6% (станом на 31.12.2015 – 36,4%).

За підсумками 2016 року: – при страхуванні наземного транспорту (КАСКО) обсяг чистих страхових премій становив 4 305,3 млн. грн., при страхуванні цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ) – 3 366,2 млн. грн.; – при страхуванні наземного транспорту (КАСКО) обсяг чистих страхових виплат становив 2 014,1 млн. грн., при страхуванні цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ) – 1 406,9 млн. грн.

Валові страхові платежі (премії, внески) при страхуванні життя за 2016 рік становили 2 756,1 млн. грн., що на 26,0% більше, ніж за 2015 рік (станом на 31.12.2015 – 2 186,6 млн. грн.).

Структура надходжень валових страхових платежів (премій, внесків) станом на 31.12.2016 р. має такий вигляд:

2 636,9 млн. грн. (або 95,7%), що надійшли від фізичних осіб;

119,2 млн. грн. (або 4,3%), що надійшли від юридичних осіб [17].

За 2016 рік зменшилася кількість застрахованих фізичних осіб на 15,7% або на 773 996 осіб (станом на 31.12.2015 застраховано 4 939 010 фізичних осіб, станом на 31.12.2016 – 4 165 014 фізичних осіб).

Протягом 2016 року застраховано 1 378 643 фізичних осіб, що на 11,0% або на 170 732 особи менше проти відповідного періоду 2015 року (за 2015 рік застраховано 1 549 375 фізичні особи).

Обсяги надходжень валових страхових платежів та валових страхових виплат зі страхування життя за 2014 – 2016 рр. зображено на рис. 9.

Рис. 9. Динаміка страхових премій та страхових виплат із страхування життя за 2014-2016 рр. (млн. грн.) [17]

За договорами перестраховування ризиків за 2016 рік українські страховики (цеденти, перестраховувальники) сплатили часток страхових премій 12 668,7 млн. грн. (за 2015 рік – 9 911,3 млн. грн.) (рис. 15), з яких:

– перестраховикам-нерезидентам – 3 962,3 млн. грн., що на 56,6% більше порівняно з 2015 роком (за 2015 рік – 2 530,2 млн. грн.);

– перестраховикам-резидентам – 8 706,4 млн. грн., що на 18,0% більше порівняно з відповідним показником 2015 року (за 2015 рік – 7 381,1 млн. грн.).

Загальна сума часток страхових виплат, компенсованих перестраховиками, становила 1 233,2 млн. грн. (за 2015 р. – 1 345,8 млн. грн.), в тому числі компенсовано:

– перестраховиками-нерезидентами – 954,7 млн. грн. (за 2015 рік – 848,1 млн. грн.);

– перестраховиками-резидентами – 278,5 млн. грн. (за 2015 рік – 497,7 млн. грн.) [17].

Страхові премії сплачені на перестраховування станом на 31.12.2016 у порівнянні з відповідним періодом минулого року збільшились на 27,8% або на 2 757,4 млн. грн. Збільшення вихідного перестраховування відбулось майже по всіх видах страхування.

Станом на 31.12.2016 обсяг загальних активів страховиків становив 56 075,6 млн. грн., що на 7,7% менше в порівнянні з відповідним показником минулого року.

Величина активів, визначених відповідно до статті 31 Закону України «Про страхування», зменшилась в порівнянні з відповідним показником станом на 31.12.2015 на 1 346,9 млн. грн. або на 3,7% та склала 62,5% загальних активів страховиків (станом на 31.12.2015 активи, визначені по статті 31 Закону України «Про страхування» становили 36 418,8 млн. грн., станом на 31.12.2016 – 35 071,9 млн. грн.).

Динаміка активів та обсягів страхових резервів страховиків за 2014-2016 рр. зображена на рис. 10.

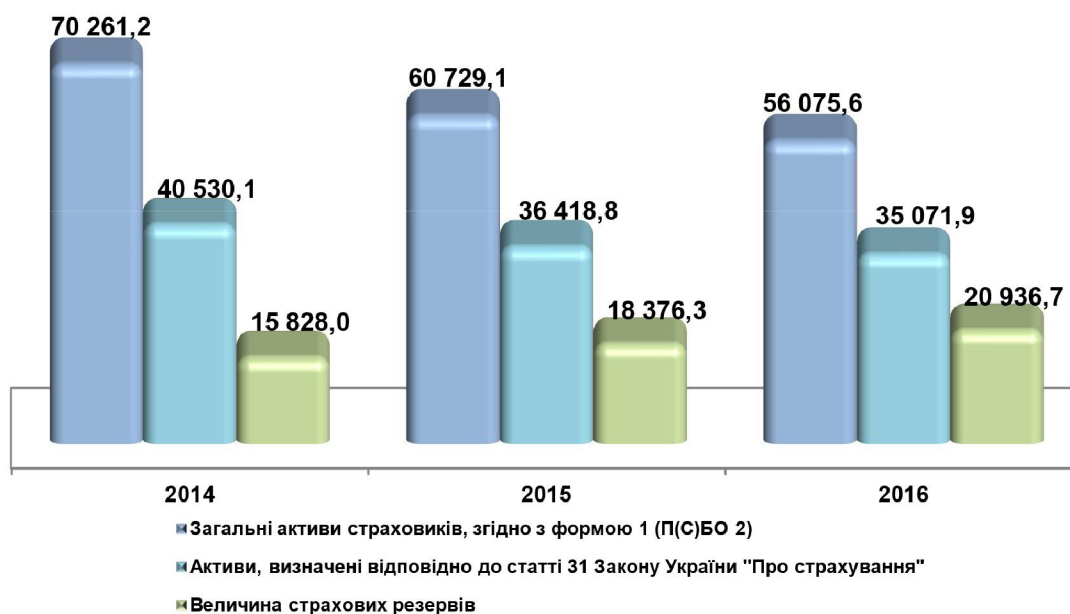

Рис. 10. Динаміка активів та обсягів страхових резервів страховиків за 2014-2016 рр. (млн. грн.) [17]

На зменшення загальних активів страховиків (-7,7%) та активів, визначених законодавством для представлення коштів страхових резервів (-3,7%) при збільшенні страхових резервів (+13,9%) вплинули такі чинники: втрата активів пов'язана з анексією Автономної Республіки Крим та веденням бойових дій на сході України; проведення переоцінки активів за справедливою вартістю, призвело до росту страхових резервів.

У структурі активів, якими представлені технічні резерви та резерви зі страхування життя, станом на 31.12.2016 у порівнянні з інформацією станом на 31.12.2015 відбулися такі зміни:

- на 329,3 млн. грн. (або на 3,6%) зменшився обсяг активів, дозволених для представлення банківськими вкладками (депозитами), і становив 8 909,8 млн. грн. (або 44,0% від загального обсягу активів, якими представлені технічні резерви та резерви зі страхування життя);

- на 2 658,4 млн. грн. (або на 108,0%) збільшився обсяг активів, дозволених для представлення цінними паперами, що емітуються державою, і становив 5 119,6 млн. грн. (або 25,3% від загального обсягу активів, якими представлені технічні резерви та резерви зі страхування життя);

– на 467,4 млн. грн. (або на 16,3%) зменшився обсяг активів, дозволених для представлення правами вимог до перестраховиків, і становив 2 395,4 млн. грн. (або 11,8% від загального обсягу активів, якими представлені технічні резерви та резерви зі страхування життя);

– на 429,9 млн. грн. (або на 23,9%) збільшився обсяг грошових коштів на поточних рахунках, і становив 2 228,4 млн. грн. (або 11,0% від загального обсягу активів, якими представлені технічні резерви та резерви зі страхування життя);

– на 888,5 млн. грн. (або на 91,1%) зменшився обсяг активів, дозволених для представлення акціями, і становив 87,0 млн. грн. (або 0,4% від загального обсягу активів, якими представлені технічні резерви та резерви зі страхування життя) [17].

На рис. 11 зображено розміщення коштів технічних резервів та резервів зі страхування життя станом на 31.12.2016 р.

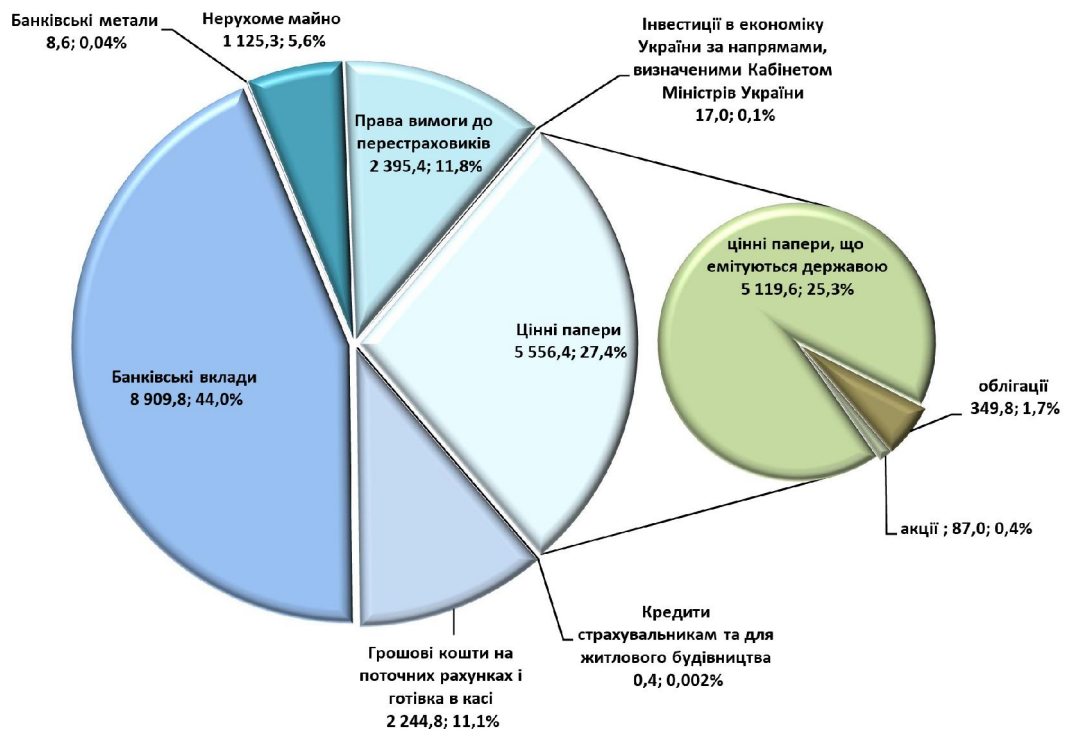

Рис. 11. Розміщення коштів технічних резервів та резервів зі страхування життя станом на 31.12.2016 р. (млн. грн.) [17]

Підводячи підсумки аналізу вітчизняного страхового ринку основні показники його діяльності можна представити таким чином (табл. 5).

Таблиця 5

Основні показники діяльності страхового ринку та його динаміка [17]

	2014	2015	2016	Темпи приросту	
				2015/ 2014	2016/ 2015
				%	%
Кількість договорів страхування, укладених протягом звітного періоду, тис. одиниць					
Кількість договорів, крім договорів з обов'язкового страхування від нещасних випадків на транспорті, у тому числі:	35 975,7	109 106,8	61 272,8	203,3	-43,8
- зі страхувальниками-фізичними особами	32 699,4	106 321,2	42 534,6	225,1	-60,0
Кількість договорів з обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті	98 737,5	93 322,5	118 198,4	-5,5	26,7
Страхова діяльність, млн. грн.					
Валові страхові премії, у тому числі:	26 767,3	29 736,0	35 170,3	11,1	18,3
зі страхування життя	2 159,8	2 186,6	2 756,1	1,2	26,0
Валові страхові виплати, у тому числі:	5 065,4	8 100,5	8 839,5	59,9	9,1
зі страхування життя	239,2	491,6	418,3	105,5	-14,9
Рівень валових виплат, %	18,9%	27,2%	25,1%	-	-
<i>Чисті страхові премії</i>	18 592,8	22 354,9	26 463,9	20,2	18,4
<i>Чисті страхові виплати</i>	4 893,0	7 602,8	8 561,0	55,4	12,6
Рівень чистих виплат, %	26,3%	34,0%	32,3%	-	-
Перестраховання, млн. грн.					
Сплачено на перестраховання, у тому числі:	9 704,2	9 911,3	12 668,7	2,1	27,8
- перестраховикам-резидентам	8 173,7	7 381,1	8 706,4	-9,7	18,0
- перестраховикам-нерезидентам	1 530,5	2 530,2	3 962,3	65,3	56,6
Виплати, компенсовані перестраховиками, у тому числі:	640,9	1 345,8	1 233,2	110,0	-8,4
- перестраховиками-резидентами	172,4	497,7	278,5	188,7	-44,0
- перестраховиками-нерезидентами	468,5	848,1	954,7	81,0	12,6
Отримані страхові премії від перестраховувальників-нерезидентів	12,9	38,1	40,1	195,3	5,2
Виплати, компенсовані перестраховувальникам-нерезидентам	9,9	12,9	14,2	30,3	10,1
Страхові резерви, млн. грн.					
Обсяг сформованих страхових резервів	15 828,0	18 376,3	20 936,7	16,1	13,9
- резерви зі страхування життя	5 306,0	6 889,3	7 828,2	29,8	13,6
- технічні резерви	10 522,0	11 487,0	13 108,5	9,2	14,1

Продовження табл. 5

Активи страховиків та статутний капітал, млн. грн.					
Загальні активи страховиків (згідно з формою 1 (П(С)БО 2))	70 261,2	60 729,1	56 075,6	-13,6	-7,7
Активи, визначені ст. 31 Закону України «Про страхування» для представлення коштів страхових резервів	40 530,1	36 418,8	35 071,9	-10,1	-3,7
Обсяг сплачених статутних капіталів	15 120,9	14 474,8	12 661,6	-4,3	-12,5

Значний вплив на український страховий ринок здійснюють ринки країн Євросоюзу. Це дає змогу стверджувати, що взаємовідносини із страховими ринками цих країн мають сприяти розкриттю нових можливостей участі України в світогосподарських фінансових процесах, орієнтованих на його норми та правила, які забезпечуватимуть формування відкритого страхового ринку [33, с. 23].

Важливо зазначити, що нагляд з боку держави за діяльністю страхових компаній з метою захисту прав страхувальників та страховиків здійснюється в усіх країнах світу. В Україні страховий нагляд розвивається з 1993 р. З 2011 р. контролюючим органом є Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.

В умовах спроб інтеграції України у світовий фінансовий простір, потрібно впроваджувати міжнародний досвід та використання форм і методів державного регулювання страхової діяльності. Це зумовлює необхідність змін у нормативно-правовій базі, удосконалення моніторингу діяльності страховиків та підвищення контролю за дотриманням ними вимог щодо забезпечення платоспроможності і фінансової стійкості, запровадження європейських стандартів щодо класифікації ризиків у страхуванні, удосконалення порядку ліцензування, підвищення вимог до рівня капіталізації, зокрема, до формування статутного капіталу та розміру регулятивного капіталу, підвищення рівня захисту споживачів страхових послуг тощо.

3. Проблеми та перспективи розвитку страхового ринку України в умовах глобалізації

В умовах глобалізації, сфера страхування є однією з найбільш інтегрованих галузей на світовому рівні. Розвиток міжнародних ринкових відносин і поступова інтеграція національних ринків страхування на глобальні ринки є природним процесом.

У сучасній економічній ситуації світовий ринок страхових послуг виконує надзвичайно важливу роль. Очевидно, що за допомогою нього здійснюється перерозподіл ризиків в світовому масштабі, забезпечуються умови для підвищення рівня соціального захисту населення і при цьому значно знижується фінансове навантаження на державу, створюються вагомі інвестиційні ресурси, як в кордоні національних економік, так і в міжнародному масштабі.

Таким чином, світовий страховий ринок являє собою сукупність капіталів та активів страхових ринків кожної країни, капіталів і активів міжнародних організацій та міжнародних страхових корпорацій, а також сукупність економічних відносин щодо управління цим капіталом (активами) в процесі реалізації страхових послуг.

Кінець ХХ – початок ХХІ ст. відзначились новим етапом у розвитку світового ринку страхування. Саме в цей період економічних, соціальних, політичних, воєнних, природних потрясінь страхові ринки різних країн стали активно рухатися в напрямку створення глобального страхового простору.

Основними атрибутами, що характеризують розвиток страхового ринку на сучасному етапі, є такі:

- встановлення тісних взаємозв'язків між національними ринками на базі створення єдиного культурного, інформаційного та економічного простору;
- впровадження міжнародних стандартів страхування;
- уніфікація процесів страхування;
- використання передових технологій страхування та впровадження їх на національних ринках менш розвинених країн світу;

- формування та розповсюдження міжнародних інформаційно-комунікаційних систем як техніко-технологічної бази для розширення меж страхового бізнесу;

- створення нових інтегрованих інститутів страхування міжнародного рівня.

Із здобуттям незалежності перед Україною відкрилися нові можливості виходу та зміцнення позицій на міжнародному страховому ринку.

Саме в цей період відбуваються процеси стрімкого зростання кількості страхових компаній, упорядкування нормативно-правового забезпечення відповідно до міжнародних вимог, впровадження систем рейтингування страхових компаній за результатами їх діяльності, що свідчать про прагнення національних страховиків зміцнити конкурентні позиції та стати повноправними учасниками світового ринку.

Глобалізація страхових відносин є процесом стирання законодавчих та економічних бар'єрів між національними страховими ринками, що відбувається під впливом змін у світовій економіці, і має на меті формування глобального страхового простору. Це явище виражається у таких процесах: концентрація страхового й перестрахового капіталу; зрощення банківського та страхового капіталу; концентрація на ринку страхових посередників; концентрація споживачів страхових послуг; зміна попиту на «масові» страхові послуги, активізація участі страховиків у пенсійному страхуванні; розширення сфери використання приватного комерційного страхування; зміни традиційних форм і видів страхових послуг, які ведуть до зрощення страхових й фінансових послуг; зміна ринкового середовища в умовах повної комп'ютеризації споживачів страхових послуг [18, с. 16].

Ринок страхових послуг – це потужний елемент фінансово-кредитної системи, який не поступається банківській сфері. Страхування вважається найбільш інтегрованою формою фінансової діяльності, а лібералізація страхових відносин, що характерна для сучасного періоду економічного розвитку, підштовхнула розвиток торгівлі страховими послугами до

інтернаціоналізації та активізувала інтеграційні процеси на національних страхових ринках. Сучасний етап розвитку міжнародного ринку страхових послуг характеризують тенденції посилення зв'язків між країнами, що обумовлено, у свою чергу, глобалізаційними тенденціями економічного характеру і нарощенням взаємозалежності держав у фінансовій сфері. Слід зазначити, що прогресивний розвиток національних страхових ринків неможливий без інтеграції у світову систему страхування.

Торгівля страховими послугами еволюціонує в рамках світового процесу, надання страхових послуг відбувається на іноземних ринках через комерційний інтерес страховиків або пряме іноземне страхування, завдяки чому іноземні страхові компанії мають можливість реалізувати свої конкурентні переваги поряд із національними страховиками, оскільки законодавчі умови діяльності страхових ринків у різних країнах відрізняються. Згідно з даними звіту швейцарської компанії з перестраховання Swiss Re Sigma, сукупний обсяг премій, які були отримані страховими компаніями у 2016 році, продемонстрував зростання у порівнянні із 2015 роком на 2,4%, а саме до 4,613 трильйонів доларів [1, с. 12].

На сучасному ринку страхування сформувалась п'ятірка країн-лідерів, які концентрують найбільшу частку ринку світового ринку страхування (табл. 6.).

Таблиця 6

Країни-лідери світового ринку страхування у 2016 році [1, с. 163]

Країни-лідери	Питома вага, %
США	27,55
Японія	14,18
Великобританія	6,75
Китай	5,32
Франція	5,26
Інші країни	40,94

Як можна помітити, лідером зі страхуванні у світі залишається США, де страховий ринок характеризується в більшій мірі саморегульованим характером діяльності. Друге місце займає Японія, яка продовжує нарощувати ринок страхування завдяки розвитку кооперативного страхування, яке має

високе значення для аграрного сектору та інших секторів економіки держави. Інші три місця зайняли такі країни як Великобританія, Китай та Франція, що приблизно рівномірно розподілили долю ринку та утримуються в числі лідерів через дієву державну політику.

Треба зазначити, що попри загальну динаміку ринку страхування у світі, ситуація в Європі відзначається певним спадом щодо збору страхових премій у 2016 році. Така ситуація характерна практично для багатьох країн Європи, окрім Німеччини (+0,3%), Швейцарії (+2,4%), Ірландії (+2,0%), Бельгії (+4,9%), Люксем-бургу (+32,6%), Росії (+14,8%), Фінляндії (+6,1%), Норвегії (+9,9%), Польщі (+5,3%), Туреччини (6,3%), України (+6,8%) та Білорусі (+15,2%). Україна в цьому році займає 50-те місце в рейтингу світового страхування із питомою вагою ринку у 0,07% та показником у 3,047 млрд \$ [1, с. 12].

Провідними аналітиками світу прогнозується в найближчі 10 років і подальше збільшення та поширення ринку страхування в країнах, що розвиваються. Сучасне значення страхування як сектора економіки сприяє оптимізації ризикового управління, дає можливість знизити фінансовий тиск на бізнес, бюджет на населення країни завдяки накопиченню грошової маси, що є безперечно важливим фактором розвитку держави. Передбачається, що наступними роками відбудеться нарощування попиту на страхування життя та ризикове страхування завдяки високому рівню урбанізації та підвищенню фінансової забезпеченості населення. На сьогоднішній день тенденції на ринку страхування у світі говорять про трансформацію його інститутів та посилення зв'язків і взаємодії між країнами з фінансової точки зору, це приводить до:

- формування стратегічних альянсів;
- концентрації капіталу;
- використання нових технологій;
- злиття страхового, банківського та фінансового капіталів;
- формування уніфікованого стандартизованого законодавчого пакету;
- появи нових видів страхування та перестраховування [1, с. 13].

Такі тенденції спричинені перш за все тим, що економіка розвинених країн все більше зазнає впливу глобалізаційних процесів і стає транснаціональною. Це забезпечує можливість виходу на такі ринки багатьом страховим компаніям, їх об'єднанню та створенню міцних страхових компаній з капіталізацією та активами. Аналізуючи всі фактори, ми пропонуємо визначати світовий страховий ринок, як сукупність національних страхових ринків, які є учасниками глобального світового простору в галузі страхування, з урахуванням всіх вимог міжнародного законо-давства та під впливом всіх економічних світових процесів.

Сучасний стан розвитку страхового ринку в індустріально розвинених країнах Заходу характеризується посиленням тенденції до монополізації та концентрації капіталу у страхуванні. Можна виділити чотири організаційні форми прояву цієї тенденції:

1. Горизонтальна інтеграція – зосередження у невеликій кількості великих страхових компаній все більшого обсягу страхових премій і страхових послуг.

2. Вертикальна інтеграція – проникнення страхових компаній в інші сфери, пов'язані зі страхуванням (банківська, біржова діяльність).

3. Створення транснаціональних страхових компаній ще не дуже поширилося у страхуванні, проте це явище існує і має тенденцію до розвитку.

4. Диверсифікація – розширення інвестиційної сфери діяльності на галузі, що прямо не пов'язані зі страхуванням. Таким чином, невеликі страхові компанії намагаються вижити в умовах загострення конкуренції і набути додаткового і більш сталого джерела прибутків, які потрібні для покриття витрат із страхування, що зростають [1, с. 9].

Нова роль страхових компаній полягає в тому, що вони виконують функції спеціалізованих кредитних інститутів – займаються кредитуванням певних сфер і галузей господарської діяльності. Страхові компанії займають провідні позиції, після комерційних банків, за величиною активів і можливістю використання їх як кредитного капіталу. Характер ресурсів, що акумулюються страховиками, дозволяє використовувати їх для довгострокових виробничих

капіталовкладень, наприклад, через ринок цінних паперів. Тому страхові компанії займають панівне положення на ринку вільного капіталу.

Спостерігається розмивання кордонів між різними національними моделями державного регулювання страхової діяльності. Ці процеси вимагають напрацювання єдиних підходів щодо регулювання діяльності страхових компаній у світовому просторі. У 1994 р. було створено Міжнародну асоціацію страхового нагляду (IAIS), члени якої зобов'язалися регулярно обмінюватися інформацією про компанії, що працюють під їхньою юрисдикцією. Одне із головних завдань цієї асоціації полягає у створенні можливостей для обміну досвідом між наглядовими органами щодо питань регулювання страхової діяльності на території різних країн, створення прозорості у наданні інформації як про національні законодавства, так і про страхові компанії [18, с. 17].

Таким чином, глобалізація вимагають від України:

- удосконалювати процес державного регулювання страхової діяльності;
- поліпшувати якість обслуговування, використовуючи новітні технології;
- намагатись розширювати асортимент страхових послуг через появу нових видів ризиків (інформаційних ризиків, ризиків, пов'язаних з іноземними інвестиціями, з закордонним будівництвом різних об'єктів тощо);
- збільшувати розміри статутного капіталу страхових компаній, що сприятиме підвищенню фінансової стійкості, платоспроможності та конкурентоспроможності;
- збільшувати витрати на здійснення експертизи та оцінки об'єкта страхування відповідно до міжнародних стандартів [3, с. 155].

Для України, як незалежної держави, яка сьогодні здійснює глибоку трансформацію національної економіки, важливим завданням є вирішення питання про те, яким чином міжнародна страхова система може допомогти їй вийти на шлях стабільного розвитку.

Таким чином, можна говорити про новий етап розвитку світового ринку страхових послуг, який базується на інтернаціоналізації країн у страховій

галузі. Така тенденція приводить до розширення інфраструктури страхових ринків, з'являються нові страхові продукти, відбувається переміщення страхових фінансових потоків і формуються нові фінансові центри, підвищується капіталізація страхових компаній, впроваджуються нові законодавчі стандарти для уніфікації світової юридичної страхової бази.

На сьогодні залишаються лідерами світового страхування 5 країн – США, Японія, Великобританія, Китай та Франція, які акумулюють та перерозподіляють страхові кошти, формують тенденції ринку та є взаємозалежними через глобалізаційні процеси світового ринку страхування.

Питання інтегрованості Українського страхового ринку у світовий залишається відкритим, оскільки багато в чому залежить від політичної ситуації, яку, на сьогоднішній день, не можна назвати стабільною.

Досягнення поставлених завдань потребує суттєвої модернізації вітчизняного страхового ринку, виходячи з його реальних можливостей та вимог міжнародних страхових ринків (рис. 12).

Рис. 12. Структура вітчизняного страхового ринку (в міжнародному страховому просторі) [12, с. 32]

Націленість внутрішнього контуру вітчизняного страхового ринку на досягнення його конкурентоспроможності в міжнародному страховому середовищі зумовлює необхідність розв'язання цілої низки проблемних питань макроекономічного характеру, які виходять за межі функцій страхової діяльності.

Проте їх розв'язання є необхідною умовою для успішної модернізації вітчизняного страхового ринку.

Впродовж останніх років спостерігається поступове зростання показників страхового ринку, проте є проблеми, які заважають його розвитку, а саме:

- негативна історія страхування в пострадянський період;
 - нестабільна політична ситуація в Україні;
 - недовіра населення до страхових компаній;
 - нестійкість національної валюти;
 - високий рівень інфляції унаслідок чого здійснення довгострокових видів страхування у національній валюті є неможливим;
 - відсутність надійних інвестиційних інструментів;
 - відсутність вільних коштів у фізичних та юридичних осіб;
 - низька страхова культура населення, страхових посередників і деяких страховиків;
 - низький рівень капіталізації страхових компаній;
 - відсутність гарантій збереження вкладених коштів;
 - суперечливе страхове та податкове законодавство;
 - відсутність економічної стабільності, сталого зростання виробництва, неплатоспроможність населення та дефіцит фінансових ресурсів.
- Ключовими напрямками модернізації страхового ринку на рівні страхових компаній у напрямках забезпечення їх конкурентоспроможності мають стати:
- підвищення ролі сервісної складової в обслуговуванні страхувальників;
 - вдосконалення маркетингових досліджень стосовно виявлення потреб населення в страхових послугах;

- зниження вартості страхових послуг за рахунок впровадження інноваційних технологій обслуговування клієнтів та сучасних моделей стратегічного управління діяльністю страхових компаній;
- концентрація капіталу та підвищення ефективності його використання в реальному секторі національної економіки;
- адаптація діяльності страхових компаній до вимог міжнародних страхових ринків;
- підвищення компетентності управлінського персоналу на основі опанування сучасних технологій ведення страхової справи, корпоративної культури в обслуговування і клієнтів;
- вдосконалення системи інформаційного обміну між основними учасниками страхового ринку та державними установами нагляду за страховою діяльністю.

Окреслені вище напрями модернізації вітчизняного страхового ринку вказують на її залежність не тільки від стану реального сектора економіки, але й від напрямів глобальної модернізації національної економіки України загалом, що потребує визначення сумісності їх цілей і завдань та виявлення суперечностей, які можуть виникнути в процесі їх реалізації.

Отже, напрями модернізації вітчизняного страхового ринку доцільно досліджувати в контексті концептуальних засад модернізації національної економіки України, орієнтуючись при цьому на власні ресурсні можливості та враховуючи можливі зміни у зовнішньоекономічному середовищі.

Ціллю розвитку страхового ринку має стати адаптація формальних інститутів до умов вступу в ЄС, подолання неформальних інститутів, створення сприятливого інституційного середовища, попередження опортуністичної поведінки, покращення конкурентної політики тощо.

Перспективами подальших досліджень є формалізація інституціональної моделі страхового ринку України.

Висновки

Провівши дослідження стану і тенденцій розвитку ринку страхових послуг України у сучасних економічних умовах можемо зробити наступні висновки.

Страховий ринок – це система соціально-економічних відносин, яка забезпечує реалізацію функцій страхування з метою стабілізації економіки держави. Це сфера грошових відносин, де об'єктом купівлі-продажу виступає специфічна послуга – страховий захист, формується пропозиція і попит на неї.

Страховий ринок є одним із ключових елементів ринкової економіки, який виступає одночасно сегментом ринку фінансових послуг, оскільки страхові компанії розглядаються як виробники страхових послуг та фінансового ринку, так як страхові компанії є інституціональними інвесторами.

Об'єктом страхового ринку виступає страховий захист, що являє собою захист інтересів громадян та суб'єктів господарювання з боку страхових компаній при настанні страхового випадку. Головними суб'єктами є страховики, страхувальники, застраховані та вигодонабувачі.

Ринкова система економічних відносин у сфері страхування в Україні зумовлює необхідність налагодження взаємозв'язків між елементами страхового ринку, тобто ефективній організації надійного страхового захисту усіх суб'єктів ринку. Налагоджена система страхування забезпечить безперервність національного виробництва, соціальний захист населення, економічну стабільність та активізацію інвестиційних процесів у суспільстві.

Ринок страхових послуг є другим за рівнем капіталізації серед інших небанківських фінансових ринків. Кількість страхових компаній станом на 31.12.2016 р. становила 310, у тому числі страхових компаній «life» – 39, страхових компаній «non-life» – 271, (станом на 31.12.2015 р. – 361 компанія, у тому числі страхових компаній «life» – 49, страхових компаній «non-life» – 312 компаній). Кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення, так за

2016 рік порівняно з 2015 роком, кількість компаній зменшилася на 51, порівняно з 2014 роком – зменшилася на 72 компанії.

Станом на 31.12.2016 р. страхові резерви зросли на 13,9% у порівнянні з кінцем 2015 року. Технічні резерви зросли на 14,1%, а резерви зі страхування життя – на 13,6%.

Проте у 2016 році порівнянні з 2015 роком зменшились як загальні активи страховиків (-7,7%); активи, визначені ст. 31 Закону України «Про страхування» для представлення коштів страхових резервів (-3,7%) та обсяг сплачених статутних капіталів (-12,5%).

Страховий ринок України знаходиться на етапі розвитку. За оцінками експертів, покриття страхового поля в Україні становить 3-5%, тоді як у західноєвропейських країнах – понад 90%. Це свідчить про наявність в Україні значних резервів розвитку ринку страхових послуг, реалізація яких залежить від ефективності ведення національної економічної політики.

Тому, як бачимо, страховий ринок України необхідно реформувати, враховуючи при цьому його теперішній стан, соціальне значення, а також притаманний цій галузі потужний інвестиційний потенціал.

Саме тому, для подолання проблем страхового ринку України необхідно:

1. Впроваджувати європейські принципи регулювання страхової діяльності. Підписання угод з ЄС означає, що Україна зобов'язується впровадити в найближчій перспективі велику кількість документів, які стосуються нових стандартів платоспроможності.

2. Забезпечити правову основу для введення постійного контролю за фінансовою діяльністю і станом страхових компаній;

3. Підвищити рівень прозорості страхового ринку та страхових компаній, створити одну базу даних страховиків і реєстри незалежних посередників.

4. Оприлюднювати аудиторські висновки та фінансову інформацію страховиків, що стимулюватиме їх до отримання рейтингів фінансової стійкості.

5. Розвивати сучасну інфраструктуру страхового ринку, виробити єдині методичні принципи організації і здійснення страхового посередництва; визначити повний перелік вимог до страхових агентів та страхових брокерів.

6. Встановити вимоги до платоспроможності страхових компаній на основі оцінки ризиків та якості активів страховика.

7. Виробити механізми протидії порушенням термінів виплат страхового відшкодування та врегулювання ситуацій відмов від виплат, що підвищуватиме довіру населення до діяльності страхових компаній.

8. Продовжити реформування системи оподаткування страховиків з метою мінімізації шахрайських операцій з фінансовими ресурсами.

9. Створити систему гарантій виконання зобов'язань перед страхувальниками за договорами страхування, які були укладені неплатоспроможними або збанкрутілими страховими компаніями.

Крім того, для підвищення капіталізації та успішної конкуренції українських страхових організацій на міжнародному рівні необхідно:

– сприяти концентрації страхового ринку шляхом внесення змін до законодавства щодо формування статутного капіталу та гарантійного фонду;

– активізувати укладання двосторонніх і багатосторонніх договорів між регулятором та органами страхового нагляду інших країн щодо взаємодії у сфері регулювання страхової (перестрахової) діяльності, зокрема запровадити взаємний обмін інформацією про діяльність страховиків, їхніх філій, страхових посередників і страхових груп (страхових холдингів);

– розробити план поетапного допуску філій страховиків-нерезидентів до страхового ринку України.

Наведені заходи сприятимуть подоланню кризових тенденцій на страховому ринку України, значно поліпшать фінансовий стан страхових компаній, позитивно вплинуть на розвиток фінансового ринку в цілому.

Список використаних джерел

1. Базилевич В.Д. Сутність страхування інтелектуальної власності та його роль в сучасній економіці / В.Д. Базилевич // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка». – 2015. – Вип. 1 (166). – С. 6-13.
2. Базилевич В.Д. Страхова справа / В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич. – К.: Знання, 2008. – 351 с.
3. Бігдаш В.Д. Тенденції розвитку механізмів управління в діяльності страхових компаній України / В. Д. Бігдаш // Наукові праці МАУП. – 2013. – Вип. 1. – С. 154-161.
4. Вовчак О.Д. Функції фінансових посередників / О.Д., Вовчак, Л.М. Крентовська // Інноваційна економіка. – 2013. – № 5. – С. 125-131.
5. Гвозденко А.А. Основы страхования: учебник / А.А. Гвозденко. – М.: Финансы и статистика, 2014. – 320 с.
6. Гладчук О.М. Фінансова безпека сучасного страхового ринку України [Електронний ресурс] / О.М. Гладчук // Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання. – 2014. – № 4. — Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2931>
7. Дьячкова Ю.М. Страховий ринок в умовах нестабільної економіки / Ю.М. Дьячкова // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – 2014. – № 2(33). – С. 172-176.
8. Журавка О.С. Теоретичні основи формування страхового портфеля / О.С. Журавка // Бізнес Інформ. – 2012. – № 5. – С. 201-204.
9. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР (із змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
10. Клепікова О.А. Дослідження динаміки розвитку страхового ринку України як складової світового ринку страхових послуг / О.А. Клепікова // Вісник Одеського національного університету. – 2010. – Випуск 20. – С. 101-112.

11. Козоріз Г.Г. Пріоритетні напрями модернізації страхового ринку України в умовах глобальних викликів / Г.Г. Козоріз // Регіональна економіка. – 2013. – № 1. – С. 26-34.
12. Луцишин О.О. Проблеми і перспективи розвитку страхового ринку України / О.О. Луцишин, С.П. Данильчук // Наука молода. – 2016. – № 24. – С. 81-88.
13. Марценюк Л.В. Страховий ринок України: сучасний стан та проблеми розвитку / Л.В. Марценюк, О.В. Чорновіл, К.В. Біла, А.О. Удовиченко, Ануп Кумар Шарма // Наука та прогрес транспорту. Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту. – 2016. – № 2(62). – С. 36-45.
14. Новіков О.Є. Перспективи розвитку страхового ринку України / О.Є. Новіков, О.Д. Сафонова // Науковий вісник МДУ імені В.О. Сухомлинського. Економічні науки. – 2014. – Випуск 5.2(101). – С. 92-96.
15. Осадець С. С. Страхування : підручник / С. С. Осадець. – К.: КНЕУ, 2002. – 599 с.
16. Підсумки діяльності страхових компаній за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://forinsurer.com/files/file00602.pdf>
17. Пікус Р.В. Розвиток страхового ринку в умовах глобалізації / Р.В. Пікус // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2011. – Вип. 126. – С. 15-18.
18. Примостка Л.О. Регулювання діяльності банків в умовах глобальних викликів : монографія / Л.О. Примостка, М.М. Диба, О.О. Чуб, М.І. Зубок, І.В. Краснова; ред.: Л.О. Примостка; ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – К. : КНЕУ, 2012. – 459 с.
19. Роєнко В.В. Особливості схемного страхування в Україні / В.В. Роєнко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник тез доповідей XVII Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2014. – С. 159-160.

20. Сафонова О.Д. Сучасний стан страхового ринку України та основні проблеми його розвитку / О.Д. Сафонова // Економіка харчової промисловості. – 2014. – № 1(21). – С. 98-102.
21. Сербиновский Б.Ю. Страхование дело : курс лекций / Б.Ю. Сербиновский, В.Н. Гарькуша. – Ростов-на-Дону: ЮФУ, 2010. – 387 с.
22. Слободянюк Н.О. Стан страхового ринку України на сучасному етапі, проблеми та перспективи його розвитку / О.Н. Слободянюк, Г.Ю. Прокопчук // Молодий вчений. – 2016. – № 5(32). – С. 166-170.
23. Соболев Р.Г. Суб'єкти страхового ринку: характеристики й особливості / Р.Г. Соболев // Теорія та практика державного управління. – 2009. – Вип. 4(27). – С. 1-6.
24. Сова О.Ю. Проблеми та перспективи розвитку страхового бізнесу в Україні / О.Ю. Сова // Наука й економіка. – 2015. – № 1(37). – С. 42-48.
25. Сподарева О.Г. Теоретичні засади функціонування страхового ринку в ринкових умовах господарювання / О.Г. Сподарева // Економіка та держава. – 2010. – № 5. – С. 545-56.
26. Сукач О.М. Страховий ринок України: сучасні реалії та перспективи / О.М. Сукач, Л.А. Сарана // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. – 2016. – Випуск 1(20). – С. 106-113.
27. Таркуцяк А.О. Страхові послуги: навч. посібник / А.О. Таркуцяк. – К. : Видавництво Європейського університету, 2010. – 583 с.
28. Ткаченко Н.В. Удосконалення методики рейтингової оцінки стану фінансової стійкості страховиків / Н.В. Ткаченко // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2010. – Вип. 2. – С. 48-60.
29. Тринько Р.І. Щодо питання безпеки страхових компаній в Україні / Р.І. Тринько, О.Й. Жабинець // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна. – 2012. – Вип. 2. – С. 165-174.
30. Фурман В.М. Комплексне банківське страхування / В.М. Фурман // Фінанси, облік і аудит. – 2013. – Вип. 1. – С. 188-200.

31. Фисун В.І. Страхування. навч. посібник / В.І. Фисун, Г.М. Ярова. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 232 с.
32. Ходько Р.М. Вітчизняне страхування рухається до світових стандартів / Р.М. Ходько // Галицькі контракти. – 2009. – № 2. – С. 21-24.
33. Шахов В.В. Страхование. Учебник для студентов вузов, обучающихся по специальностям (060400) «Финансы и кредит», (060500) «Бухгалтерский учет, анализ и аудит». / В.В. Шахов, Ю.Т. Ахвледиани. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2012. – 543 с.
34. Шихов А.К. Страхование право: учебное пособие / А.К. Шихов. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : ИД «Юриспруденция», 2010. – 296 с.
35. Шірінян Л.В. Економічна сутність фінансового регулювання страхового ринку / Л.В. Шірінян // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2013. – Вип. 149 . – С. 62-64.
36. Юхименко В.М. Ринок страхових послуг: світові тенденції та перспективи розвитку в Україні / В.М. Юхименко // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 3. – С. 44-48.